

پرسشنامه Questionnaire

تهیه و تنظیم :

دکتر کامران میرزایی

متفحص پزشکی اجتماعی

عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی بوشهر

پرسشنامه شامل دسته ای از پرسش هاست که برطبق اصول خاصی تدوین گردیده است و به صورت کتبی به افراد ارائه می شود و پاسخگو بر اساس تشخیص خود ،جواب ها را در آن می نویسد.

هدف از ارائه پرسشنامه کسب اطلاعات معین در مورد موضوعی مشخص است.

بزرگ بودن گروه یا جامعه مورد مطالعه یکی از دلایل مهم برای استفاده از پرسش نامه است چه امکان مطالعه نمونه های بزرگ را فراهم می آورد.

کیفیت تنظیم پرسشنامه در بدست آمدن اطلاعات صحیح و درست و قابل تعمیم بسیار با اهمیت است.

بر اساس نحوه اجرای پرسش نامه و
نیز نوع سوالات پرسشنامه می توان
طبقه بندی بر اساس اهمیت پرسشنامه

پرسشنامه باز
پرسشنامه بسته

طبقه بندی بر اساس نحوه اجرا

- پرسشنامه همراه با مصاحبه
- پرسشنامه خود ایفا
- پرسشنامه پستی
- پرسشنامه الکترونیک

طبقه بندی بر اساس ماهیت پرسشنامه

پرسشنامه باز :

در این نوع پرسشنامه با سوالات باز روبرو هستیم.

در اینجا پاسخگو می تواند بدون محدودیت هر پاسخی را که مد نظرش باشد در مورد آن پرسش بنویسد و یا در آن زمینه توضیح دهد.

در اینگونه سوالات ، اطلاعات دقیق تر، کامل تر و دارای ارزش بیشتر هستند ولی طبقه بندی و نتیجه گیری از آنها مشکل تر و به تجربه زیاد نیازمند است .

طبقه بندی بر اساس ماهیت پرسشنامه

پرسشنامه بسته

پرسش های بسته در این نوع پرسشنامه ارائه می شود.

برای هر پرسش تعدادی گزینه و پاسخ انتخاب شده است که فرد پاسخ دهنده باید یکی از آنها را به عنوان پاسخ بگزیند.

هریک از پاسخ ها به گونه ای تنظیم شده است که در عین منطقی بودن برای آن سوال از پاسخ مربوط به دیگر سوالات مجزا است.

در اینجا پاسخ ها را می توان به سرعت نوشت و تجزیه و تحلیل و طبقه بندی پاسخ ها نیز ساده تر است اما اطلاعات به دقت و کاملی پرسش نامه باز نیست

طبقه بندی بر اساس نحوه اجرا

پرسشنامه همراه با مصاحبه :

این پرسشنامه همان مصاحبه انعطاف ناپذیر است که به صورت حضوری پرسش ها از افراد پرسیده می شود و پاسخ ها را پرسشگر در برگه پرسشنامه وارد می کند .

پرسشنامه خود ایفا :

پرسشنامه در اختیار فرد یا گروه قرار می گیرد و فرد به تنهایی و یا به صورت گروهی به پرسش ها پاسخ می دهند .

طبقه بندی بر اساس نحوه اجرا

پرسشنامه پستی :

پرسشنامه برای افراد از طریق پست ارسال می شود . فرد پس از تکمیل آنرا برای محقق عودت می دهد .

پرسشنامه الکترونیک :

در این نوع از پرسشنامه که به تازگی موارد استفاده از آن گسترش یافته است ، محقق با استفاده از شبکه های اطلاع رسانی و اینترنت ، اقدام به ارسال پرسشنامه الکترونیک برای افراد می کند و افراد پاسخ ها را در همان پرسشنامه وارد و با پست الکترونیک برای محقق باز می گردانند. در برخی موارد ممکن است افراد نسخه ای از پرسشنامه را چاپ کرده و بعد

نکات مهم در طراحی پرسشنامه

- ▶ داشتن يك مقدمه رسا ، جذاب و واضح در ابتدای پرسشنامه
- ▶ وجود پرسش های قابل فهم و خالی از ابهام
- ▶ خودداری از پرسش های طولانی و وقت گیر و دوپهلو
- ▶ خودداری از واژه ها و لغات نامانوس و نامفهوم
- ▶ طراحی پرسشنامه زیبا و دوراز کلمات زشت و زننده و تا جای ممکن دوستانه
- ▶ محدود بودن پرسش های زمینه ای
- ▶ قرار دادن پرسش های حساس و مهم در پایان پرسش نامه
- ▶ هر سوال فقط به يك موضوع اختصاص داشته باشد
- ▶ استفاده از پرسش های باز و بسته به همراه هم
- ▶ قرار دادن تمام پاسخ های ممکن برای پرسش های بسته

By: Dr k Mirzae

معاونت تحقیقات و فناوری ، مرکز توسعه پژوهش های بالینی

مزایای پرسشنامه

- ▶ عدم نیاز به شخص مصاحبه کننده ، بنابراین عدم تاثیر وجود چنین شخصی
- ▶ ساده و ارزان
- ▶ سادگی طبقه بندی و تجزیه و تحلیل
- ▶ دقت بیشتر پاسخ ها بواسطه محرمانه ماندن افراد
- ▶ امکان انجام مطالعات بزرگ
- ▶ یکسان بودن شرایط در زمان تکمیل

معایب پرسشنامه

- ▶ عدم قابلیت استفاده برای بی سوادان
- ▶ درك نکردن مفهوم سوال
- ▶ امکان ارائه تصویر کاذب توسط فرد از خود
- ▶ کاهش درصد پاسخ های رسیده در پرسشنامه پستی
- ▶ در هنگام نوشتن پرسشنامه باید دقت نمود تا ابتدا از پرسش های زمینه ای استفاده گردد و سپس به پرسش هایی که در زمینه موضوع طراحی شده اند ، رسید .

خصوصیات يك پرسش

- ▶ اعتبار صوری :
- ▶ بدین معنا که سوال قادر به اندازه گیری موضوع مورد پرسش باشد. به تعبیر دیگر مقیاس اندازه گیری متغیر تحت مطالعه باشد .
- ▶ انتظار دانستن پاسخ
- ▶ : باید سوال طوی طرح شود که انتظار داشته باشیم پاسخگو ، جواب آنرا داند .
- ▶ روشن و صریح
- ▶ : سوال باید بدون ابهام باشد و تنها به يك مطلب اشاره کند .
- ▶ بی آزار
- ▶ : به مسائل خصوصی افراد وارد نشود مگر با اجازه قبلی خود آنها .
- ▶ منصفانه :
- ▶ دلالت بر معنا و مفهوم خاصی ننماید و آزمدنی را به موضع خاص نکشاند

روائی و پایائی

ابزاری که برای جمع آوری داده ها مورد استفاده قرار میگیرد در مرحله نخست باید از **روایی (اعتبار)** برخوردار باشند و در مرحله دوم باید **پایایی (اعتماد)** داشته باشند .

روائی Validity

بدین معناست که روش یا ابزار به کار رفته تا چه حدی قادر است
خصوصیت مورد نظر را درست اندازه گیری کند .

مثال:

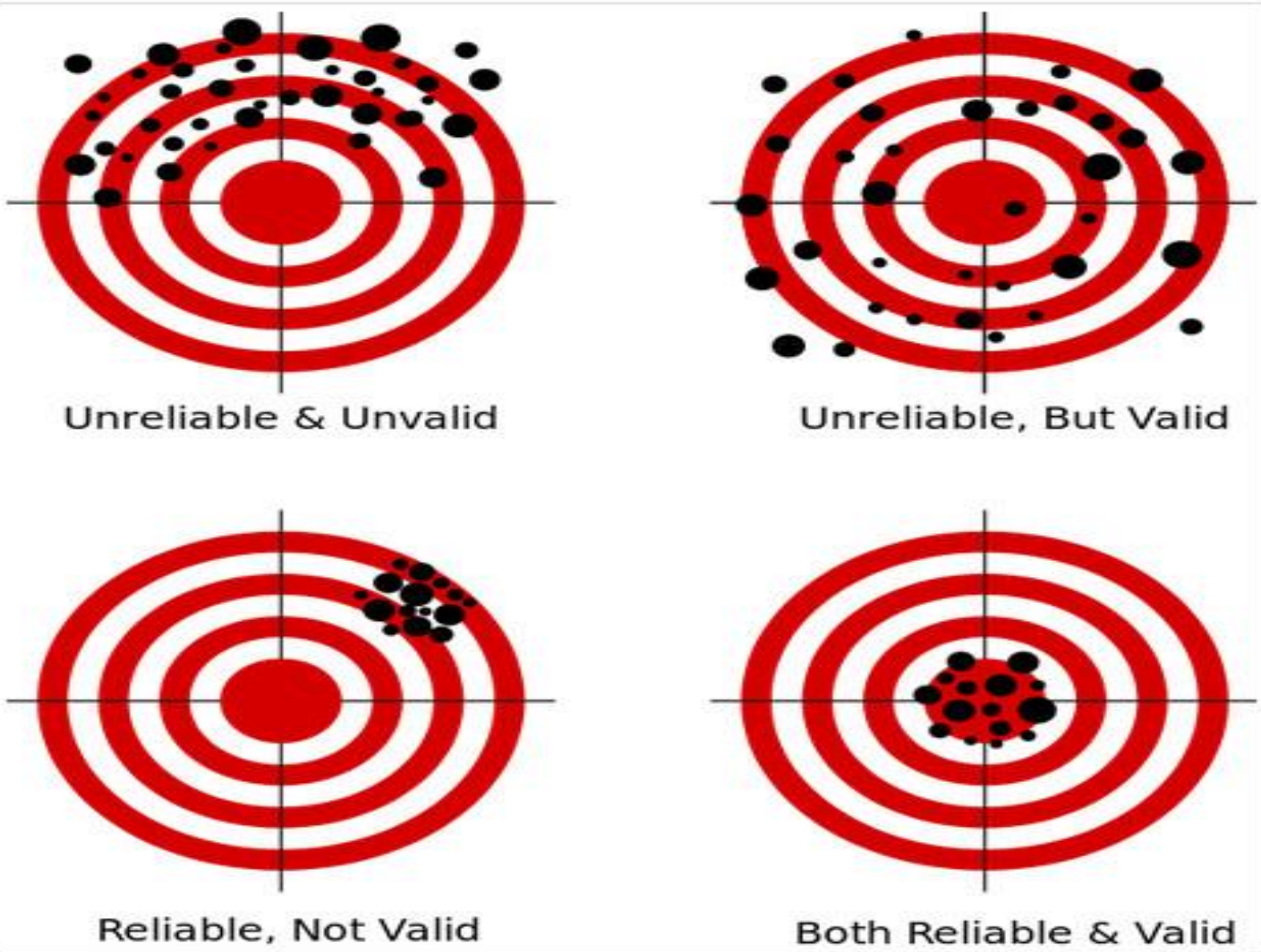
پایائی Reliability

قابلیت تکرار روش یا ابزار اندازه گیری است

نکته : اگر روشی از پایایی برخوردار نباشد ، داده های گردآوری شده روایی (اعتبار) نیز نخواهند داشت .

مثال :

در تصویر زیر معنای روایی و پایایی یک ابزار اندازه گیری مناسب نشان داده شده است:

رابطه بین اعتبار و پایایی

- ▶ اعتبار شرط **کافی** برای پایایی است.
- ▶ پس هرچه معتبر است پایا نیز است.

- ▶ پایایی شرط **لازم** برای اعتبار است.
- ▶ پس يك اندازه پایا ممکن است معتبر نباشد.

اعتبار محتوا

- ▶ اعتبار محتوا نوعی اعتبار است که معمولاً برای بررسی اجزای تشکیل دهنده یک ابزار اندازه گیری به کار برده می‌شود.
- ▶ به عنوان مثال برای یک آزمون پیشرفت تحصیلی باید اعتبار محتوای آن را مورد نظر قرار داد. اعتبار محتوای یک ابزار اندازه گیری به سوال های تشکیل دهنده آن بستگی دارد.
- ▶ اگر سوال های ابزار معرف ویژگی ها و مهارت های ویژه ای باشد که محقق قصد اندازه گیری آنها را داشته باشد، آزمون دارای اعتبار محتوا است.
- ▶ برای اطمینان از اعتبار محتوا، باید در موقع ساختن ابزار (مانند طراحی پرسشنامه) چنان عمل کرد که سوال های تشکیل دهنده ابزار معرف قسمت های محتوای انتخاب شده باشد.
- ▶ بنابراین اعتبار محتوا ویژگی ساختاری ابزار است که همزمان با تدوین آزمون در آن تنیده می‌شود.
- ▶ اعتبار محتوای یک آزمون معمولاً توسط افرادی متخصص در موضوع مورد مطالعه تعیین می‌شود. از این رو اعتبار محتوا به قضاوت داوران بستگی دارد.

اعتبار ملاکي

اعتبار ملاکي عبارتست از کارآمدی يك ابزار اندازه گیری در پیش بینی رفتار يك فرد در موقعیت های خاص. برای این منظور عملکرد هر فرد در آزمون با يك ملاک مقایسه می شود. به عبارت دیگر اعتبار ملاکي يك ابزار اندازه گیری عبارتست از همبستگی بین نمرات آزمون و نمره ملاک. اعتبار ملاکي بر دو نوع است:

۱- اعتبار پیش بین ، ۲- اعتبار همزمان

۱- اعتبار پیش بین: در اندازه گیری های روانی- تربیتی، اعتبار پیش بین عبارتست از بررسی رابطه نمره های آزموني که برخی ویژگی ها را می سنجد و آن چه ادعای پیش بینی آن را دارد. اعتبار پیش بین می تواند به وسیله رابطه عملکرد در يك **آزمون** با آزمون ملاک رفتاری به دست آید. به عبارت دیگر ضریب همبستگی نمره های حاصل از اجرای آزمون با نمره های متغیر ملاک، نمایانگر اعتبار پیش بین است. برای مثال در يك تحقیق، ۸۸۲ مرد و زن به يك آزمون رغبت شغلي پاسخ گفته اند. آزموني ها ۱۲ ساله بودند و در ۱۹ سالگی مجدد مورد بررسی قرار گرفتند. ۵۱ درصد به شغلي که در آزمون انتخاب کرده بودند اشتغال داشتند. این داده ها اعتبار پیش بین این ابزار را نشان می دهد.

۲- اعتبار همزمان: اعتبار همزمان در مواردی به کار می رود که داده های حاصله از دو اندازه گیری در يك زمان در دسترس باشد. در این گونه موارد عملکرد در يك آزمون به عملکرد در آزمون دیگر مرتبط می گردد. این فرایند اعتبار همزمان نامیده می شود. اعتبار همزمان در مواردی محاسبه می شود که هدف جانشین کردن يك ابزار اندازه گیری به جای ابزار دیگری باشد. این امر بیشتر به علت ملاحظات مربوط به سهولت اجرای آزمون یا جانشین کردن يك آزمون کوتاهتر به جای يك آزمون طولی تر است. در این مورد نیز ضریب همبستگی بین نمره های حاصل از اجرای آزمون با نمره های بدست آمده از اجرای آزمون دیگر یا اندازه های حاصل از اندازه گیری دیگری که همزمان به عمل آمده است به عنوان میزان اعتبار اندازه گیری به کار می رود.

اعتبار سازه

- ▶ اعتبار سازه يك ابزار اندازه گيري نمايانگر آن است كه ابزار اندازه گيري تا چه اندازه يك سازه يا خصيصة اي را كه مبناي نظري دارد مي سنجد.
- ▶ در بررسي اعتبار سازه بايد به تدوين فرضيه هايي درباره مفاهيم اندازه گيري شده، آزمودن اين فرضيه ها و محاسبه همبستگي نتايج با اندازه گيري اوليه پرداخت.
- ▶ اگر ضريب همبستگي حاصله بالا باشد اعتبار سازه افزايش مي يابد ولي اگر همبستگي معني دار نباشد علت را مي توان به عوامل زير نسبت داد:
  - ▶ ۱- جمع آوري داده ها با اشكال همراه بوده است.
  - ▶ ۲- پيش بيني و فرضيه ها غلط بوده است.
  - ▶ ۳- ابزار، خصيصة مورد نظر را اندازه گيري نمي كند.
- ▶ اگر چه فرايند برقراري اعتبار سازه امر بي انتهايي است ولي محقق يا سازنده آزمون مي تواند اعتبار سازه يك آزمون را در موقعيت هاي خاص نشان دهد

از جمله شیوه هایی که برای تعیین اعتبار سازه به کار می‌رود موارد زیر است:

۱- **تفاوت های گروهی:** اگر نظریه ای تفاوتی را بین گروهها (یا هیچ تفاوتی را) در نمرات آزمون پیش بینی کند، آزمونی که این تفاوت را نشان دهد (یا ندهد) دارای اعتبار سازه است. برای مثال پیش بینی می‌شود که کودکان و بزرگسالان در بلوغ اجتماعی با هم تفاوت دارند. بنابراین اگر آزمونی که برای اندازه گیری خصیصه بلوغ اجتماعی ساخته شده باشد، تفاوت معنی داری را بین کودکان و بزرگسالان نشان دهد دارای اعتبار سازه است.

۲- **تغییرات:** چنانچه نظریه ای پیش بینی کند که خصیصه مورد اندازه گیری تحت تاثیر زمان یا مداخله آزمایشی قرار می‌گیرد، اگر نمرات آزمون این تاثیر را نشان دهد دارای اعتبار سازه است. برای مثال اگر آزمونی مهارت های کلامی را می‌سنجد باید با افزایش سن آزمودنی ها نمرات افزایش یابد، یا اگر مداخله اجتماعی برای پرورش این مهارت ها صورت گرفته باشد نمرات پیش آزمون و پس آزمون باید تغییرات معنی داری را نشان دهد.

۳- **اعتبار همگرا و واگرا (تشخیصی):** هر گاه يك یا چند خصیصه از طریق دو یا چند روش اندازه گیری شوند همبستگی بین این اندازه گیری ها دو شاخص مهم اعتبار را فراهم می‌آورد. اگر همبستگی بین نمرات آزمون هایی که خصیصه واحدی را اندازه گیری می‌کند بالا باشد، آزمون ها دارای اعتبار همگرا می‌باشد. چنانچه همبستگی بین آزمون هایی که خصیصه های متفاوتی را اندازه گیری می‌کند پایین باشد، آزمون ها دارای اعتبار تشخیصی یا واگرا است.

اعتبار عاملي

- ▶ اعتبار عاملي صورتی از اعتبار سازه است که از طریق تحلیل عاملي به دست می آید.
- ▶ يك عامل، يك متغير فرضي (سازه) است که نمرات مشاهده شده را در يك یا چند متغير تحت تاثیر قرار می دهد.
- ▶ هر گاه تحلیل عاملي روی يك ماتريس همبستگی صورت گیرد آزمون هایی که تحت تاثیر عوامل خاصی قرار گرفته دارای بار عاملي بالا در آن عامل است.

وجوه مختلف اعتبار نه انواع آن

اعتبار ظاهري يا صوري (face validity)

- ▶ آیا پاسخ دهنده مفهوم متن را همان می یابد که محقق مد نظر داشته است؟
- ▶ آیا ظاهر متن به اندازه کافی شکیل است که حواس پاسخ دهنده را جلب کند؟

اعتبار محتوا (content validity)

- ▶ محتوای پرسشنامه در راستای هدف اصلی و سوال پژوهش است؟

اعتبار ساختاري (construct validity)

- ▶ اسکلت پرسشنامه با مفهوم انتزاعی موضوع تطابق دارد؟

اعتبار پیشگویی کننده (predictive validity)

- ▶ پاسخهای داده شده تا چه میزان با نتایج آینده همخوانی دارد؟

قابلیت اعتماد ابزار اندازه گیری Reliability

- ▶ قابلیت اعتماد که واژه هایی مانند پایایی، ثبات و اعتبار برای آن به کار برده می شود و معادل انگلیسی آن Reliability است، یکی از ویژگی های ابزار اندازه گیری (پرسشنامه یا مصاحبه یا سایر آزمون های علوم اجتماعی) است.
- ▶ مفهوم یاد شده با این امر سروکار دارد که ابزار اندازه گیری در شرایط یکسان تا چه اندازه نتایج یکسانی به دست می دهد.

► برای محاسبه ضریب قابلیت اعتماد ابزار اندازه گیری شیوه های مختلفی به کار برده می شود. از آن جمله می توان به

► الف) اجرای دوباره (روش بازآزمایی) ،

► ب) روش موازی (همتا) ،

► ج) روش تصنیف (دو نیمه کردن) ،

► د) روش کودر- ریچاردسون

► ه) محاسبه آلفای کرونباخ

و سایر اشاره کرد.

طراحی پرسشنامه

- فرایند طراحی سؤال (process of design)
- نوع سؤال (type of question)
- انشاء سؤال (Question wording)
- ترتیب سؤال (question order)
- شکل ظاهری (appearance)
- تنظیم پرسشنامه (question structure)
- اجرا (administration)

فرایند طراحی سؤال

- بررسی:
- ▶ هدفها
- ▶ فرضیه
- ▶ متغیرها
- ▶ جامعه مورد مطالعه
- ▶ قابلیت دسترسی به گروه هدف

انشاء سوأ ل (question wording)

موارد غير مجاز

افعال منفي (در صورت لزوم آنرا برجسته كنيد) ✓

گذاردن جای خالی در وسط جمله ✓

پرسش چند سؤال در یک سؤال ل ✓

كلمات اختصاری ✓

كلمات نا آشنا ✓

سؤالهای القایی ✓

راهنمایی ناخواسته ✓

شانس ورود اطلاعات در چند طبقه

با احتیاط استفاده کنید

- ▶ کلمات همیشه- هرگز- بلی - خیر-نمی دانم
- ▶ پرسش سؤالهای متعدد در مورد اطلاعات زمینه ای
- ▶ شکستن حریم خصوصی افراد
- ▶ دامنه ارزشی مناسب

ترتیب سؤا ل

- ▶ ابتدا سؤال های آسان پرسیده شود
- ▶ سؤال های مخاطره آمیز در انتها
- ▶ نظم منطقی
- ▶ سؤال های باز در انتهای هر بخش
- ▶ سؤال های زمینه ای در انتها
- ▶ سؤال های آگاهی قبل از نگرش

بررسی سؤاها

- ▶ تهیه چک لیست هدفها
- ▶ نظرافراد خبره را در مورد سؤاا
پرسید
- ▶ با توجه به موضوع افراد را برای
نظر دهی انتخاب کنید
- ▶ در مورد نظرات موضع گیری
نکنید

شکل ظاهری

جلد پرسشنامه

عنوان

راهنما

حروف خوانا (بدون غلط)

دسته بندی سؤال ها (عنوان مناسب برای هر دسته)

شماره گذاری سؤال و صفحات

فاصله بین سؤال و پاسخ

حاشیه مناسب

تعداد صفحات

یکنواختی قلم

By: Dr k Mirzae

معاونت تحقیقات و فناوری ، مرکز توسعه پژوهش های بالینی

تنظیم پرسشنامه

عنوان پرسشنامه ►

جذاب ►

توصیف ►

موضوع

کوتاه ►

By: Dr k Mirzae

معاونت تحقیقات و فناوری ، مرکز توسعه پژوهش های بالینی

مقدمه پانامه همراه

- ▶ هدف از پژوهش
- ▶ اهمیت پاسخ دادن
- ▶ نحوه انتخاب نمونه
- ▶ سازمان حمایت کننده
- ▶ نحوه ارسال پرسشنامه
- ▶ محرمانه بودن پاسخ
- ▶ زمان تقریبی تکمیل پرسشنامه
- ▶ اطلاع از منافع عاید
- ▶ تشکر

راهنمای پرسشنامه

- ▶ نحوه تکمیل در مورد
هر بخش
- ▶ نحوه ارسال
- ▶ راهنمای زمان
تکمیل

افزایش نرخ پاسخ دهی

توجه به صورت ظاهری

انشاء روان

در نظر گرفتن سطح پاسخ دهنده

پاکت آماده

ارسال کارت پیرو

نامه پیگیری

جایزه

رنک پرسشنامه

By: Dr k Mirzae

معاونت تحقیقات و فناوری ، مرکز توسعه پژوهش های بالینی